

Толерантність – моральний вимір спілкування

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної державної адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва
ім. Олеся Гончара

Толерантність – моральний вимір спілкування

*Інформаційно-методичні матеріали
до Міжнародного дня толерантності*

Полтава – 2018

УДК 316.647.5(072)

Т – 52

Укладач: Наталія Іванівна Фенько

Толерантність – моральний вимір спілкування : інформаційно-методичні матеріали до Міжнародного дня толерантності / укладач Н. І. Фенько ; Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара. – Полтава, 2018. – 21 с.

Аналізуються проблеми толерантності молоді в сучасному українському суспільстві, що в умовах глобалізації, співіснування різних культур дедалі частіше стають предметом для обговорення.

Методичні рекомендації до проведення заходів, запропоновані у матеріалах, сприятимуть формуванню у сучасної молоді толерантної думки, відкритості, поваги до інших культур та європейських цінностей.

Для фахівців, що працюють з юнацтвом та молоддю.

Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесь Гончара, 2018

Всі люди народилися вільними й рівними за своєю гідністю та правами. Вони наділені розумом і совістю та повинні діяти один стосовно одного в дусі братерства.

Декларація Прав Людини, 1948, ст. 1.

Толерантність – це мистецтво жити з іншими людьми та іншими ідеями.

Кофі Анна Анан. 7-й Генеральний секретар ООН. Я не згідний з тим, що ви говорите, але пожертвую своїм життям, захищаючи ваше право висловити власну думку.

Вольтер

Етимологія слова «толерантність» (від лат. *tolerantia* – терпимість) передбачає терпимість до чужих способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань. Сфери прояву толерантності лежать у політичній, науковій, педагогічній, адміністративній, культурній, етнічній, релігійній площинах. Проблема толерантності давно стоїть перед людством, починаючи із заповідей Ісуса Христа, а сучасне розуміння цього поняття – це етична доктрина сьогодення, що посідає центральне місце в системі цінностей цивілізованих країн. Зростання кількості актів відкритої нетерпимості в усьому світі, свідком якої є людство, виокремлює проблему толерантності як одну з пріоритетних.

Толерантність означає активну позицію людини, а не пасивно-терпиме ставлення до подій навколо неї. Все, що порушує загальнолюдську мораль, не повинно сприйматися поблажливо. Толерантність і рабська терпимість – різні поняття, однак деякі маніпулятори, причому в усіх сферах діяльності, закликають до псевдотолерантності, тому що людьми, які ставляться до всього лояльно, або краще сказати байдуже, легше управляти.

Один з найреальніших шляхів боротьби за толерантність – максимальне сприяння культурі, складовою якої є і мораль, і освіта, й ідеологія. Це обов'язкова умова суспільного розвитку, тому що країна, в якій потреби населення обмежені лише хлібом і видамищами, приречена.

У Декларації принципів толерантності, затвердженій резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року, зазначається, що толерантність – це «поважання, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості».

Існує **типологізація толерантності** за соціальними сферами її буття:

- **гендерна толерантність** – неупереджене ставлення до представників іншої статі, неприпустимість апріорного приписування людині недоліків іншої особи, відсутність ідей про перевагу однієї статі над іншою;
- **вікова толерантність** – неупередженість до апріорних «недоліків» людини, пов'язаних з її віком. Вікова толерантність цілком може поєднуватися із прийнятою у багатьох культурах повагою до осіб похилого віку;

- **міжнаціональна толерантність** – ставлення до представників різних націй, здатність не переносити недоліки і негативні дії окремих представників національності на інших людей, ставитися до будь-якої людини з позиції презумпції національної невинності;
- **расова толерантність** – відсутність упереджень до представників іншої раси;
- **релігійна толерантність** – ставлення до догматів різних конфесій, релігійності з боку віруючих і невіруючих, представників різних конфесійних груп;
- **географічна толерантність** – неупередженість до жителів невеликих або провінційних міст, сіл і інших регіонів з боку столичних жителів і навпаки;
- **міжкласова толерантність** – терпиме ставлення до представників різних майнових шарів – багатих до бідних, бідних до багатих;
- **фізіологічна толерантність** – ставлення до хворих, людей з обмеженими можливостями, фізично неповноцінних, осіб із зовнішніми недоліками і т.д.;
- **політична толерантність** – ставлення до діяльності різних партій і об'єднань, висловлювань їх членів;
- **сексуально орієнтована толерантність** – неупередженість стосовно осіб з нетрадиційною сексуальною орієнтацією;
- **маргінальна толерантність** (толерантність стосовно маргіналів) – ставлення до бомжів, жебраків, наркоманів, алкоголіків, ув'язнених.

Існує декілька видів толерантності та інтолерантності:

- **протекціоністська толерантність** полягає в тому, що суб'єкт толерантності не тільки абсолютно неупереджено ставиться до об'єкта, але й робить усе можливе, щоб допомагати тим групам людей, які, на його думку, зазнають інтолерантного ставлення з боку суспільства в цілому або його окремих сегментів; надає квоти для одержання роботи або зарахування у вищій навчальний заклад представникам певних етнічних меншостей; допомагає людям, які є об'єктами інтолерантних відносин через свої політичні погляди, фізичні недоліки або сексуальну орієнтацію і т.д.; якщо суб'єктом даного типу толерантності виступає індивід, то можна говорити про його високі моральні якості, вищі прояви емпатії, жалю і т.д.; якщо ж суб'єктом протекціоністської толерантності є держава або окремі її інститути, насамперед ті, які розподіляють матеріальні блага, то тут можуть виникнути серйозні дискусії, пов'язані із суперечністю між принципами толерантності і соціальної справедливості;
- **ціннісна толерантність** – це система цінностей і зразків поведінки, пов'язана з неухильно твердим слідуванням принципам толерантності; система цінностей повинна включати неупереджене ставлення до представників інших соціально-демографічних груп і готовність прийняття висловлювань і поведінкових актів, відмінних від власних;
- **прихована інтолерантність** – суб'єкт розуміє важливість принципів толерантності і небезпеку або моральну неадекватність декларації ідей інтолерантності або інтолерантних дій, але в силу внутрішніх симпатій і антипатій, власних настанов і поглядів ставиться упереджено до представників різних соціально-демографічних груп; його ставлення і висловлювання носять явно непублічний характер і не можуть впливати на суспільні настрої і дії;
- **вербальна інтолерантність** – суб'єкт вважає можливими і іноді навіть необхідними публічні висловлювання стосовно представників тих або інших

соціально-демографічних груп; вважає неможливим для себе які-небудь публічні дії – насильство, заборони і т.д., але не вважає за необхідне приховувати свої погляди; - **агресивна поведінкова інтолерантність** – суб'єкт вважає виправданим підготовку і здійснення певних дій, спрямованих на заборону, обмеження діяльності або насильство стосовно об'єкта інтолерантності; ці дії пояснюються його розумінням соціальної справедливості, сильним ступенем відчуження від об'єкта, низьким рівнем правової культури; нерідко така поведінка пов'язана з певним рівнем соціалізації або навіть настановами на девіантну або кримінальну поведінку.

Таким чином, толерантність є базовою цінністю відкритого суспільства. Відкритість суспільства своїм власним змінам та інноваціям означає одночасно відкритість і іншим культурним нормам та принципам. Тому толерантність, критичне мислення, свобода і відповідальність особистості у відкритому суспільстві пов'язані один з одним, становлять фундамент демократії і створюють умови розвитку, руху суспільства вперед.

Застосування терміну «толерантність», зумовлено його сильною, активною формою, правовим, суспільно-політичним, моральним принциповим характером. Він визначає соціокультурний рівень міжособової і міжгрупової взаємодії. Сімейні, дружні, сусідські, інтимні відносини характеризуються, як правило, терміном «терпимість». Поняття ж «толерантність» в етичній і політичній лексиці включає морально-правовий та державний аспекти. В умовах інтенсивного інтеграційного світового процесу взаємопроникнення різних культур толерантність набуває ознак загально визнаного принципу, яким необхідно керуватися, щоб успішно розвивати конструктивні взаємини між державними, політичними і військовими блоками, організаціями на правових, цивілізованих принципах. Призначення толерантності як правового і державного принципу полягає в юридичній пошані прав людини, їх визначенні як основних прав (особисті права, свободи, політичні, соціальні, культурні) або як фундамент, що визначає державні цілі (свобода, демократія і т.д.)

В основі діяльності багатьох бібліотек світу лежать принципи толерантності.

Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (станом на 01.01. 2015 року № 32/95-ВР) визначено: «Громадяни України незалежно від статі, віку, національності, освіти, соціального походження, політичних та релігійних переконань, місця проживання мають право на бібліотечне обслуговування...» (розділ VII, ст. 21). Бібліотеки як осередки сучасної цивілізації і культури, виконуючи важливі соціокультурні функції, виступають провідниками ідей толерантності.

Будь-яка бібліотека – велика чи маленька – є відкритою системою, куди може прийти кожний. Таке розуміння основного завдання бібліотек, по-перше, відповідає основному принципу, проголошеному ЮНЕСКО для цих закладів: надання вільного доступу до інформації; по-друге з цього випливає ще одна важлива місія бібліотек – просвітницька, котру завжди слід мати на увазі, що б ми не робили. Тому бібліотека сама по собі є системою надзвичайно толерантною, вона має змогу популяризувати інформацію про культуру, традиції народів, погляди інших людей, використовуючи наявні документні ресурси, нові технології.

«Бібліотека – територія толерантності» – такий слоган ми сьогодні чуємо часто. І дійсно, з найдавніших часів і до наших днів бібліотеки зберегли статус особливого соціального інституту, важливою цінністю якого є безкоштовність і

доступність послуг, можливість отримання знань, інформації, спілкування із друзями та людьми зі спільними інтересами.

Бібліотеки, залучаючи та об'єднуючи на своїй території різні, в т. ч. соціально незахищені верстви населення (юнацтво, молодь, переселенців, людей з обмеженими можливостями, представників національних меншин та ін.), виконують унікальну місію – сприяють зниженню соціального напруження в суспільстві.

Толерантність набула особливого значення в наш важкий час, коли триває війна на сході країни, є загиблі й поранені військовослужбовці та патріотидобровольці, жертви серед мирного населення... Разом з тим ми спостерігаємо надзвичайний сплеск патріотизму українських громадян, активну волонтерську допомогу учасникам операції об'єднаних сил та переселенцям.

Завдання бібліотек, що працюють з юнацтвом та молоддю – сприяти формуванню в суспільстві нової толерантної думки, відкритості, бажання і вміння зрозуміти інше та інших, виховувати повагу до різних культур, європейських цінностей і одночасно не допустити втрати свого коріння, допомагати збереженню своєї національної ідентичності.

Толерантність у діяльності бібліотек – це не лише міжнаціональні й культурні стосунки, а й соціально-економічні (багаті – бідні), міжпоколінні (батьки – діти), міжполітичні взаємини.

Як бібліотека може сприяти формуванню толерантності? На розв'язання цього завдання мають бути спрямовані проекти і заходи (дискусії, конкурси, виставки, тренінги), присвячені соціальним проблемам: вихованню духовно-моральних принципів; збереженню культурних традицій; формуванню взаєморозуміння через книгу і читання; створенню умов для соціальної адаптації і мирного життя демобілізованих учасників операції об'єднаних сил, вимушених переселенців. Оперативне надання інформації, бібліотечне обслуговування з урахуванням різних інтересів, використання приміщень бібліотек для толерантного спілкування сприяють адаптації цих категорій населення в соціумі.

Які ж форми, методи роботи будуть ефективними, доцільними і дійсно сприятимуть формуванню толерантності?

Бібліотека, як і інші заклади культури, створює умови для індивідуальної роботи з людьми, адже безпосередній контакт читача і бібліотекаря (за умов компетентності останнього) може стати початком їх плідної співпраці. У процесі індивідуальних бесід – під час запису до бібліотеки або підбору літератури – можна визначити освітній та культурний рівень відвідувача, його потреби, проблеми, індивідуально-психологічні особливості тощо. Ця інформація й допоможе бібліотечному фахівцю обрати тактику подальшої роботи: визначитися з формуванням відповідного кола читання, з тим, які інформаційні ресурси краще порекомендувати, які бібліотечні заходи запропонувати відвідати.

Для того, аби безпосередньо привернути увагу читача до теми толерантності, щойно він переступить поріг бібліотеки, доцільно використати деякі форми виставкової роботи. Добре було б оформити приміщення бібліотеки яскравими постерами «**Толерантність – це...**» і запропонувати користувачам закінчити речення.

Коли сформується коло зацікавлених користувачів, можна вдатися до таких форм групового та фронтального обслуговування як: **диспути, форуми, колективні**

читання, круглі столи, рольові ігри, прес-конференції, уроки взаєморозуміння, аукціони милосердя, тематичні досьє, замальовки духовності тощо. Вдале поєднання усіх цих форм бібліотечного обслуговування неодмінно дасть позитивний результат. Та, насамперед, найефективнішою формою роботи є власний приклад толерантної поведінки бібліотекаря.

Пропонуємо для проведення загальносистемний бібліотечний портал толерантності «Не маю зла до жодного народу...», який матиме сторінки – підпортали, що будуть пов'язані між собою та підпорядковані загальній темі. Системний захід обов'язково має супроводжуватися переглядами літератури, такими як: «Толерантність врятує світ», «Толерантність – шлях до успіху», «Толерантність – риса сучасної людини», «Толерантність – крок до гуманізму», «Толерантність по-українськи».

Одним із заходів, що сприятимуть формуванню толерантності у молоді може бути бібліотечна комунікативна платформа «Через толерантність – до взаєморозуміння та успіху!».

Розпочати варто з роз'яснення терміну «толерантність» і видів толерантності.

Іноді навпаки доцільно виконати якусь вправу чи проаналізувати конкретну ситуацію, а вже потім на її основі розглянути теоретичні питання. Щоб зацікавити аудиторію, привернути увагу до теми, можна починати заходи, присвячені толерантності з якоїсь віддаленої, але надзвичайно актуальної, цікавої, можливо шокуючої, або, навпаки, абсолютно далекої для аудиторії теми, а потім поступово підходити до теми толерантності.

Варто роздати учасникам заздалегідь оформлену і роздруковану «Пам'ятку толерантності», наприклад, таку за змістом:

- Привітайся з усіма. Розмовляючи з людьми, дивися їм в очі.
- Намагайся не нав'язувати іншим свою волю, вислухай їх думку.
- Зроби для когось добру справу так, щоб ця людина не дізналася, що вона зроблена вами.
- Не виявляй до інших такого ставлення, якого не хочеш відчутти щодо себе.
- Намагайся гарно виглядати. Говорити з усіма тихим голосом.
- Знайди три приводи, щоб сказати "спасибі" своїм рідним.

Далі доречно провести декілька ігор та вправ на розвиток комунікативних навичок та основ толерантної комунікації.

Вправа «Я – хороший, ти – гарний».

Учасники перебувають у колі, у ведучого в руці м'яч. Ведучий підкидає м'яч угору й називає свою позитивну рису, що починається на першу букву імені. Потім кидає м'яч іншому гравцеві й називає позитивну рису цієї людини, що починається на першу букву її імені. М'яч повинен побувати у всіх учасників.

Запитання учасникам після проведення вправи:

- Які у вас були почуття, коли м'яч опинився у ваших руках і вам необхідно було назвати свою позитивну рису?
- Які у вас були почуття коли ви сказали комплімент іншому?
- Що ви відчували, коли комплімент говорили вам?

Вправа «Вгадай, про кого йдеться».

Кожен учасник описує максимально об'єктивно одного члена групи на вибір. Усі інші намагаються вгадати, про кого йдеться. Матеріали: папір і олівці. Учасники

гри сідають за столи таким чином, щоб усі могли бачити один одного. Кожен учасник обирає когось із групи й письмово фіксує його особливості: риси обличчя, одяг, будову тіла й характерні рухи. Не слід давати жодних висновків. Наприклад, не можна говорити: "Антон нервовий, зараз у хорошому настрої, сповнений усвідомлення власної гідності...". Опис має бути максимально точним, але без вказівок, що дали би змогу відразу встановити особу обраної людини. На складання письмового портрета слід виділити 5 хвилин. Один за одним учасники зачитують свої нотатки, а інші відгадують, кого було описано.

Запитання учасникам:

- Які у вас були почуття коли ви описували іншого?
- Чи легко ви впізнали як описали вас інші учасники?
- Що ви відчували коли інші учасники вас описували?
- Кого з учасників описували частіше, кого рідше? Чому?

Вправа «Я такий єдиний».

Учасникам слід запропонувати виконати серію завдань, що дадуть змогу усвідомити свою унікальність: унікальність зовнішності (стати парами один навпроти одного, посміхнутися, підморгнути, подивитися в дзеркало, чи схожі ваші обличчя, колір очей, волосся, зріст тощо); унікальність творчої діяльності (намалювати будь-який малюнок на вільну тему й порівняти з іншими – схожих малюнків немає); унікальність почерку (учасники порівнюють зразки написання продиктованої фрази); унікальність голосу (діти із заплющеними очима вгадують одне одного по голосу).

Вправа «Якщо всі будуть такими».

Запрошеним роздають картки з назвами рис толерантної людини. Дітям слід, не називаючи рису, написану на картці, розповісти про те, що зміниться в житті людей, якщо кожен матиме цю рису характеру. За розповідями діти вгадують, про які риси йдеться (наприклад, добрі очі, добра усмішка, добре слово, добрий намір, добра людина).

Наостанок, бібліотекар підбиває підсумки і пропонує запрошеним створити дерево толерантності. Кожну гілочку учасники прикрасять листочком і дадуть йому назву. Це може бути риса людини або назва, що символізує рису толерантності:

Толерантність – це милосердя.

Толерантність – це співчуття.

Толерантність – це повага.

Толерантність – це доброта душі.

Толерантність – це терпіння.

Толерантність – це дружба.

Отже, толерантна людина – успішна людина!

Виставкова діяльність є невід'ємною частиною роботи бібліотеки. Варто експозиціонувати **книжкову виставку «Толерантність у молодіжному середовищі»**, яка ознайомить молодь із поняттям «толерантність», закріпить знання про її компоненти, доведе, що якість суспільства залежить від здатності людей співіснувати одне з одним, формуватиме навички ефективного толерантного спілкування, навчить проявляти терпимість до думок і вчинків інших.

Поряд з книжковою виставкою доречно провести бесіду у формі діалогу з аудиторією, доповнюючи кожний розділ виставки відповідною інформацією.

Цитата до виставки:

Без толерантності не може існувати в подальшому людство... Толерантність, як основа міжнаціональних взаємин, стає передумовою подальшого існування цивілізації.

В. Г. Кремень

Питання до аудиторії: Як Ви розумієте висловлювання, яке є епіграфом до нашого заходу?

I розділ. Толерантність – основа злагоди і суспільного розвитку.

Бібліотекар має наголосити на тому, що розуміння толерантності неоднакове у різних культурах, адже залежить від історичного досвіду народів. У британців толерантність розуміють як готовність і здатність без протесту приймати іншу особистість, у французів – як свободу іншого, його думок, поведінки, політичних і релігійних поглядів. У китайців бути толерантним означає великодушно і з відкритим серцем ставитися до інших людей. В арабській мові «толерантність» – це вміння прощати, виявляти терпимість, співчуття, а мовою фарсі – ще й здатність до примирення.

Тому толерантна особистість знає і правильно оцінює себе. Її добре ставлення до себе співіснує з позитивним і доброзичливим ставленням до всіх.

Доречно запитати запрошених на захід як вони розуміють поняття «толерантність» та «інтолерантність», попросити навести приклади, що відповідають цим поняттям.

II розділ. Толерантність – спосіб розв'язання міжетнічних конфліктів;

Реалії сьогодення свідчать про те, що Україна не є винятком, і в українському суспільстві спостерігається збільшення проявів ксенофобії – етнічної, політичної, релігійної. Причини полягають у накопиченні соціальних та економічних проблем у соціумі загалом. Отже, бібліотекаря варто акцентувати увагу учасників діалогу на рівні толерантності в сучасному суспільстві та проявах расизму і ксенофобії.

Ганебним явищем сучасного життя, з яким зіткнулося багато країн, зокрема й Україна, стали злочини, скоєні на ґрунті расизму та етнічної неприязні. Україна є поліетнічною державою. Всеукраїнський перепис населення зареєстрував представників більше 130 етносів.

Варто пояснити запрошеним на захід значення термінів «расизм» та «ксенофобія». Переглянути тематичні ролики за темою і обговорити їх. В ході діалогу визначити, наскільки учасники обізнані та орієнтуються і чи переймаються вони проблемами міжнаціональних та міжетнічних відносин, проблемою ксенофобії, расизму та тероризму.

III розділ. Віротерпимість – складова особистісної толерантності.

У своєму «Трактаті про віротерпимість» відомий французький письменник і філософ Вольтер писав: «Шаленством є переконання, що всі люди мають думати про певні предмети». Бібліотекар має акцентувати увагу запрошених на історії виникнення, розвитку, становлення ідеї свободи совісті в Західній Європі, позаяк

цей процес прямо стосується поширення ідей релігійної терпимості, свободи релігії, свободи совісті на теренах України.

Експонування виставки **«Толерантність у молодіжному середовищі»** може бути продовжена з 25 листопада по 10 грудня в рамках Всеукраїнської акції "16 днів проти насильства", яка з 1991 року підтримується міжнародною спільнотою, і проводиться в Україні щорічно.

Яскравим доповненням при проведенні **порталу толерантності** може бути **виставка-презентація мистецьких робіт читачів «Я – проти насилля!»**. Малюнки варто розмістити в холі бібліотеки. Вони обов'язково привернуть увагу всіх відвідувачів, адже юні автори зможуть за допомогою своїх робіт виразити шире бажання жити у мирному, культурному, толерантному суспільстві, де найвищою цінністю є свобода і гідність кожної особистості, незалежно від її національної, релігійної, соціальної та будь-якої іншої приналежності.

Варто заздалегідь оголосити **конкурс творів «Ми різні? Ну що ж! Але ти мене розумієш!»**, який буде проходити упродовж тижня, а кращі роботи доречно буде зачитати і обговорити на заходах, присвячених дню толерантності.

Родзинкою порталу може стати **бібліотечна пошта толерантності «Мені приємно сказати тобі, що...»**. На видному місці у книгозбірні доцільно розмістити скриньку, наприклад, із таким зверненням:

"Шановні друзі! Ця пошта дасть можливість сказати одне одному слова подяки (якщо ви забули про це раніше), яскравий комплімент (якщо соромитесь зробити його особисто), а може адресувати теплі, добрі, лагідні слова тому, хто вам подобається.

Пишіть! Памятайте, що гарні слова завжди піднімають настрій і вселяють оптимізм!

Своє посилання почніть словами: «мені приємно тобі сказати, що...» або «я хочу тобі сказати, що...»

Пошта буде доставлена адресатам і викличе, безперечно, позитивні емоції.

В рамках порталу толерантності варто провести **міні-опитування** як колег-бібліотекарів так і користувачів книгозбірні. Анкета може містити такий перелік питань:

Анкета «Чи толерантна Ви людина?»

Дайте ствердну або заперечну відповідь на такі запитання:

1. Чи можете Ви терпляче пояснити щось не зовсім тямущій людині, аж доки вона не зрозуміє?
2. Чи вмієте Ви протистояти невпевненості в собі та сумнівам, що підстерігають Вас на шляху до толерантності?
3. Чи можете терпляче долати труднощі?
4. Чи можете завжди спокійно відреагувати на критику на Вашу адресу?
5. Чи може урватися Ваш терпець, коли довго чогось чекаєте?

6. Чи завжди Ви готові вислухати іншу людину?

7. Чи готові Ви прийти на допомогу будь-якій незнайомій людині, якщо маєте таку можливість?

Якщо у Ваших відповідях більше чотирьох «ні» (тобто заперечних відповідей), то Вам варто попрацювати над формуванням толерантного ставлення до інших людей.

Досить велика кількість творів світової літератури присвячена темі етнічної (расової або міжнародної) толерантності. Іноді ця тема – головна у творі. Цьому може бути присвячена **літературна лоція «Тема толерантності в художній літературі»**.

Бібліотекарю варто підібрати декілька романів, щоб за допомогою проблем, порушених у цих творах, ще раз звернутися до теми толерантності.

Авторка роману **«Хатина дядька Тома» Гарієт Бічер-Стоу** – донька священика, вчителька, мати сімох дітей – на перший погляд нічим не відрізнялася від американських домогосподарок середини XIX століття. Нічим, крім, хіба що, загостреного відчуття справедливості та сміливості чинити так, як підказує серце. Вихована на принципах милосердя та взаємодопомоги, вона дотримувалася їх протягом усього життя. Мало того, що вона переховувала у своєму домі рабів-утікачів – ще й насмілилася однією з перших заявити про приниження рабовласниками людської гідності. Обставини склалися так, що її голос прозвучав на весь світ. Написавши роман "Хатина дядька Тома", Гаррієт Бічер-Стоу примусила сучасників переглянути загальноприйняті уявлення про рівність та справедливість і стала однією з найвидатніших жінок свого часу.

Наступний роман **«Задумливої ночі в Кароліні» Джона Болла** був визнаний кращим детективним романом 1965р. За книгою був знятий фільм, що отримав ряд "Оскарів" (Сідней Пуатьє за роль Вірджіла Тіббса – «Краща чоловіча роль»; «Кращий фільм», Род Стайгер за роль Гілспі – «Краща роль другого плану»).

За сюжетом – це класичний детектив: у невеликому містечку скоєне вбивство багатого підприємця і заступник шерифа Сем Вуд (Ворен Оутс) на залізничному вокзалі заарештовує чорношкірого, у якого він знайшов досить велику суму грошей. Його звинувачують у вбивстві, однак виявляється, що цей чорношкірий Верджіл Тіббс (Сідні Пуатьє) – поліцейський, детектив з розслідування вбивств. Детектив Тіббс – випускник коледжу, блискучий поліцейський, скромна та інтелігентна людина. Але... чорний. А в місті расистами є майже всі його білі жителі. Тіббс, безперечно, знайде вбивцю. Але чи зуміє він протистояти расизму?

Айзек Азімов – не лише письменник, але і спеціаліст в галузі хімії та біології. До речі, один з перших був заражений СНІДом 1983 р. під час операції на серці.

А. Азімову належить декілька романів та оповідань. Пригодницький роман **«Камінь в небі»** описує далеке майбутнє. Людство розселилось по Всесвіту, але люди забули, що колискою людства була Земля. Більше того, люди взагалі вважаються представниками другої раси. Землян ненавидять і ті відповідають тим же. Головний герой – Бел Арвардан, археолог із сектору Сиріуса, де знаходяться найбільші антиземні тенденції. Ще один герой – Ісаак Шварц, людина з XX століття, якимось чином перенесений крізь час. Саме він стає «суддею», який судить землян та позаземних жителів.

Шолом-Алейхем щиро не вірив в органічну суть антисемітизму, вважав це явище суспільною хворобою, збоченням свідомості. Словами свого героя Тев'є («Тев'є-молочар») він запитував: «А що таке єврей і неєврей? І навіщо Бог створив євреїв і неєвреїв? А якщо вже він створив і тих, і інших, то чому вони повинні бути такі роз'єднані, чому повинні ненавидіти одне одного?».

Уже коли Шолом-Алейхем жив за кордоном, він із гіркотою дізнався про процес Бейліса (1913 р.), де фігурував єврей помилково звинувачений у ритуальному вбивстві слов'янського хлопчика.

Шолом-Алейхем пише роман **«Кривавий жарт»**, де називає антисемітизм злим жартом кольору крові.

Сюжет, який був нав'язаний знаменитим процесом Бейліса, мабуть, довго залишався актуальним в Радянській країні. Випускники гімназії – росіянин та єврей – затіяли суперечку про те, чи є антисемітизм в Росії, і в результаті цієї суперечки обмінялися документами... Юнак-росіянин вирішив «приміряти» на себе єврейську долю. Така зав'язка найбільш невідомого роману класика єврейської та світової літератури Шолом-Алейхема.

Цей «кривавий жарт» виявився настільки страшним, що роман великого єврейського письменника Шолом-Алейхема не включали в жодне радянське видання письменника... Щоб уникнути нав'язливих асоціацій всі зібрання творів Шолом-Алейхема виходили в СРСР без «Кривавого жарту». Окремим виданням російською мовою після 1928 р. роман виходить вперше в 1990 р.

Роман **«Айвенго» Вальтера Скотта**, мабуть, найбільш популярний його твір. Письменник майстерно відтворює у книзі національний конфлікт. На момент написання твору минуло понад сто років з часу завоювання Англії норманами. Серед вільнолюбних саксів жило прагнення до національної незалежності. Вальтер Скотт надав цьому конфлікту великої гостроти, показавши насамперед ненависть простого народу до норманських феодалів. Більшості героїв з народу властиве прагнення до волі, готовність боротися за своє право бути незалежною людиною.

Запропонований список творів не є повним. Кожен з бібліотекарів на свій розсуд може додати книги, які найбільше відображають тему толерантності або її відсутність в родині та суспільстві... Під час заходів варто використати уривки з кінофільмів.

У наш час ми дедалі більше чуємо і зустрічаємося в реальному житті з людьми, що ВІЛ-інфіковані чи хворі на СНІД. Це мотивує нас замислитися над тим, що ніхто ні від чого не застрахований, а лише здоровий спосіб життя, добрі наміри та вчинки, бажання зрозуміти, почути, проявити турботу, чуйність та уважне ставлення одне до одного є пріоритетом у житті.

Метою проведення уроку гуманності **«Прояви турботу й толерантність»** є сприяння та виховання у молоді толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. На такий захід варто запросити лікаря або психолога.

Тема складна, реакція аудиторії може бути різною: це і мовчазний подив, і перешіптування, і сміх, і шок, але задля досягнення головної мети варто заручитися увагою аудиторії, після чого стає легко працювати і говорити на будь-які теми.

Нині дуже важко навчитися визначати суть проблеми і причини її виникнення. Ще важче зрозуміти, як до неї ставитися. На початку буде доречно розповісти історію з якої і розпочати обговорення проблеми. Наприклад, таку:

Сергій і Валерій навчаються в економічному коледжі. Позналилися і потоваришували піл час вступу до навчального закладу. Успішно вчать, займаються спортом, ведуть здоровий спосіб життя. У вільний від навчання час працюють: розповсюджують листівки. Одного разу Сергій почув приголомшливу звістку про те, що його друг – ВІЛ-інфікований. Мама Сергія, дізнавшись про це, почала вимагати, щоб її син якомога менше проводив часу разом з Валерієм, покинув спільну роботу і взагалі перестав з ним товаришувати.

Запитання для обговорення:

1. Чому, на Вашу думку, мати Сергія запропонувала таке рішення?
2. Чи повинен Сергій розірвати товариські відносини зі своїм другом?
3. Що Сергій має розповісти своїй матері про шляхи поширення ВІЛ?
4. Який ступінь ризику для Сергія інфікуватися ВІЛ?

Після обговорення бібліотекаря варто наголосити, що ВІЛ-інфікований чи хворий на СНІД – це насамперед людина, наділена такими самими почуттями, бажаннями, надіями, що й здорові люди. Тому основна допомога хворому полягає в психологічній підтримці. Зазвичай, люди, дізнавшись, що ВІЛ-інфіковані, відчувають потребу поділитись з кимось своїми переживаннями, знайти розуміння та співчуття, відчути себе не самотніми в боротьбі з недугою.

Бібліотекар може запропонувати учасникам заходу переглянути буктрейлер за книгою С. Талан "Коли ти поруч" та обговорити його.

Головна героїня роману – Даша зіштовхнулася зі страшним діагнозом ВІЛ, в найщасливіший момент свого життя – перед весіллям. Вона не нехтувала контрацепцією, не вела аморальний спосіб життя і не вживала наркотики, як вважали її друзі, коханий, батьки та односельчани. Потрапивши в страшну аварію, повертаючись після знайомства з батьками майбутнього чоловіка, вона самовіддано намагалася рятувати життя тих, хто цього потребував. Але доля не була до неї милосердною.

Після обговорення книги та буктрейлера доречним буде питання до аудиторії: Чи можемо ми допомогти таким людям? (Учасники висловлюють свої думки).

Закінчуючи захід, варто звернути увагу молоді на те, щоб кожен замислився над тим, що насправді цінне в житті, а що стереотипне, фальшиве, швидкоплинне й марнотратне, що ми повинні любити, поважати й берегти наших рідних, близьких, друзів. Замислитись над тим, що ніхто ні від чого не застрахований. А лише здоровий спосіб життя, власна безпека, добрі наміри та вчинки, бажання зрозуміти, почути, проявити турботу, чуйність та уважність одне до одного – знайдуть відгук у подальшому житті й у серцях людей.

Ще раз розповісти про толерантність і переконати молодь поважати культуру та традиції інших націй допоможе **віртуальна художня галерея «Митці за толерантність у всьому світі!»** за матеріалами ООН про прапори толерантності.

Епіграфом до заходу можуть бути слова Станіслава Єжи Леца:

Яке призначення людини? Бути нею!

З ініціативи ЮНЕСКО, шестеро видатних художників різних країн світу створили прапори толерантності в країнах об'єднаних націй (1995). Прапори були представлені у 185 країнах і підняті 1996 р. на 28 засіданні генеральної конференції ЮНЕСКО, яка проходила з 25 жовтня по 16 листопада 1995р. в паризьких штаб-квартирах. Підняли прапори з нагоди святкування 50-ї річниці з дня підписання конституції толерантності 16 листопада.

Американський художник **Роберт Раушенберг**, представник абстрактного експресіонізму, а потім концептуального мистецтва і поп-арту запропонував використовувати сміття як матеріал для інсталяцій.

«Білий живопис» (у якому на білому фоні зображено тільки чорні цифри і деякі фігуративні символи), «Чорний живопис» (на полотні наклеювалися обривки зім'ятих газет, і все покривалося чорною емаллю), «Червоний живопис» (абстрактні живописні полотна в червоних тонах часково з наклейками з газет, іржавих цвяхів, фотографій, шпагату та ін.).

Роберт Раушенберг створив прапор толерантності «**Духовна Земля**».

На ньому Земля зображена у формі сердець. Художник хотів підкреслити духовну велич толерантності.

«Земля відкривається і стає схожою на шедевр Мікеланджело – зображення рук, що з'днують творця та його творіння (на стелі Сикстинської Капелли). Серце являє собою духовний орган, що задає ритм життя на Землі».

Роберто Матта – видатний чилійський художник-сюрреаліст, скульптор, архітектор і графік, друг і однодумець Сальвадора Далі, лідер латиноамериканського арт-авангарду.

З 1946 року він створює картини, присвячені Другій світовій війні – на полотнах зображались комахоподібні фігури в закритих, ізольованих приміщеннях. Таке бачення війни є одночасно стилізацією технічної цивілізації. У 50-60 роки ХХ століття його стиль стає більш жорстким і реалістичним, свої роботи художник присвячує політичній боротьбі цієї епохи.

Роберто Матта створив прапор толерантності – «**Земля – це наша шкіра**».

Художник б'є на сполох: "Земля під загрозою, поезія під загрозою, мистецтво під загрозою. Толерантність – це підтвердження бажання жити, повернути собі природу. Ти повинен любити землю більше за все. Це правда і світло. Це наша шкіра".

Фриденсрайх Хундертвассер (прізвище при народженні – Фридрих) австрійський архітектор і живописець, який створював оригінальні будівлі в «природному, екологічному, біоморфному» стилі. Його ідеальний будинок – це безпечна затишна нора, яку зверху покриває трава, але нора з багатьма вікнами-очима. У Новій Зеландії він побудував будинок, дах якого переходить по боках у височину. На даху росте трава, на яку іноді приходять пастися вівці. Художник вважав, що людям не можна жити в будинках-коробках: їм від цього зле. Хундертвассер особливу увагу приділяв екології. Він вважав, що для будинка необхідно знайти місце, посадити дерева і траву як компенсацію за шкоду, яку заподіяло людство природі. Цікаво те, що художник завжди ходив у різних шкарпетках. І коли люди запитували його: «Чому ви носите різні шкарпетки?», то він завжди відповідав: «А чого ви носите однакові?». Хундертвассер багато працював над дизайном державних прапорів, монет, поштових марок.

Він створив прапор «**Гармонія та еволюція**».

"Дана композиція зображує людство, синій колір асоціюється з надією. Це знак розвитку людства, цільної частини Всесвіту. Толерантність – це вічна цінність. Ми вступили в нову еру толерантності, яка стала абсолютною необхідністю. Цей прапор – трактат, який включає в себе безкінечний цикл оновленого життя та миру".

Дан Ю та Жан-Мішель Жарром разом працювали над прапором «**Баланс життя**». На ньому представлено 4 елементи: "Повітря, вогонь, земля та вода – стихії існування усього живого, і це – безперечно", – каже художник, що народився 1958 року у В'єтнамі. «Визначені та безкінечні форми відображають парадокс Інь і Янь, частинок балансу. Азія знайшла і знаходитиме стежки толерантності за допомогою цих символів».

«Прапор «**Подих братерства**» поєднує людей завдяки толерантності. Це наче музика в синьому небі, образ надії, так як ХХ сторіччя завершується», – говорить африканський художник **Соулімейн Кейта**, 1947 року народження з Сенегалу.

На його прапорі зображено елементи рідного оточення: природа, музика, духовність, поєднано різні стилі: абстракціонізм, символізм, імпресіонізм.

Після обговорення прапорів толерантності, учасники можуть спробувати створити власні прапори.

Бібліотекар пропонує поглянути на фліп-чарт, на якому написано слово толерантність і заохочує учасників дібрати слова, які б відповідали його значенню у їх свідомості:

Т – терпимість
О – обов'язковість
Л – людяність
Е – елегантність
Р – рівність
А – автентичність
Н – неповторність
Т – товариськість
Н – неконфліктність
І – істинність
С – самотність
Т – тактовність
Ь

Часто так буває, що ми сприймаємо яку-небудь групу, наприклад, етнічну, як ціле, і не замислюємось, що кожен її представник – унікальний і неповторний. Наприклад, нам може здаватися, що "всі китайці на одне обличчя", що всі німці страшні педанти, а фіни мовчазні. Однак якщо ми ближче познайомимося із конкретною людиною цієї групи, більше дізнаємось про неї, то її індивідуальність, неповторність буде очевидною.

На часі стане проведення години дружнього спілкування «**Назустріч один одному**», адже драматичні події останніх років на сході нашої країни не залишили байдужим жодного громадянина. Домогти тим, кому сьогодні важко, намагаються всі, незалежно від віку, статі, посади. Крім того, допомога і спостереження за цим життєвим вибором спонукають до роздумів, змушують шукати

якісь нові підходи до вирішення певних проблем тощо. Багато бібліотекарів стали волонтерами за покликанням душі і працюють із дітьми вимушених мігрантів.

Юна аудиторія дуже чутлива до емоцій, тож бібліотекарю необхідно ділитися з нею ними. Коли діти бачитимуть в очах ведучого невіддільне захоплення темою, про яку йдеться, вони неодмінно почнуть прислуховуватися до слів.

Епіграфом до такого заходу можуть стати слова **перського поета Сааді**:

Якщо ти байдужий до страждань інших,
ти не заслуговуєш звання людини.

Проводячи захід необхідно підвести аудиторію до думки, що ми готові приймати і допомогти всім, хто пережив страшні події. Ми толерантні до прийняття інших людей, їхнього світу, почуттів, емоцій, адже толерантність закладає в людині основи довіри, готовності до компромісу і співпраці, а також радості, товариськості, дружелюбності.

Отже, останнє слово за толерантністю, що покликана забезпечити мир.

Бібліотекарям під час всіх заходів, присвячених цій темі, доцільно використовувати двостороннє спілкування, дати можливість слухачам висловитися, вислухати усіх бажаючих, показати, що приймаєте усе сказане, поважаєте, а не засуджуєте, навіть якщо думки розходяться. Можна з чимось не погодитися, але дати можливість молоді бути почутою потрібно обов'язково. Надважливим є зворотній зв'язок! Підтримуйте, заохочуйте компліментами юних співрозмовників і будьте вдячні їм за їх думки – ось девіз роботи бібліотекаря!

Наведені рекомендації не є догмою. Будь-який захід можна змінювати і модифікувати таким чином, щоб він якомога краще підходив до вашої групи читачів, віку і рівня розвитку учасників заходу.

Вирішувати проблему толерантності непросто. Необхідна координація зусиль з боку держави, освітніх, просвітницьких установ, громадських організацій, закладів культури, в т. ч. бібліотек. Це складно, але ми, бібліотекарі, повинні цьому сприяти. Розуміння проблем кожного користувача, що звернувся до бібліотеки, – це фундамент толерантності, що має стати неодмінно професійною рисою бібліотекаря і має проявлятися у доброзичливості, повазі до людей, комунікабельності, терпимості, що впливає із змісту і завдань бібліотечної діяльності.

Історичні реалії переконливо свідчать про те, що приниження прав і свобод людини неминує призводить до трагедії. Саме тому, виховуючи юне покоління у дусі толерантності, бібліотекарі можуть виправити помилки, або хоча б не припуститися нових, і у XXI столітті творити нову історію, вільну від утисків прав та свобод дитини, людини, громадянина. А допоможе у цьому – толерантність.

І наостанок, пригадалися слова доброї, «сонячної» людини, відомого українського поета Павла Тичини, написані ним у минулому столітті, в роки громадянської війни, коли людська ненависть досягла свого апогею. Ліричний герой одного з його віршів, сповнений болю за свій народ, просить: «благословіть, мати, зілля шукати. Шукати зілля на людське божевілля». Сьогодні ми маємо це цілюще зілля, паростки якого є в кожному з нас, але їх потрібно доглядати, плекати, жити, щоб вони дали плоди миру і терпимості.

Висловлювання про толерантність

«Любов виникає з любові, коли хочу, щоб мене любили, я сам першим люблю».

Григорій Сковорода

«Ніхто не може засуджувати інших, поки не навчиться засуджувати самого себе».

Йоганн Гете

«Гарні манери у того, хто найменше людей ставить у незручне становище».

Джонатан Свіфт

«Людство уявляємо деревом: у кожної гілки своя пташка, у кожної пташки своя мова, а разом – дерево. А спільно – хор».

Дмитро Чередниченко

«Намагайтеся бути хоча б трохи добрішими, і ви побачите, що будете не в змозі здійснити інший вчинок».

Конфуцій

«Будьте суворими до себе та м'якими до інших. Так ви врятуєте себе від людської неприязні».

Конфуцій

«Я думаю, що головне призначення людини на землі – творити добро, жити для людей».

Василь Ярошенко

«Світ – моя батьківщина, людство – моя родина».

Джебран Халіль Джебран

«Хто дуже довго думає про те, щоб робити добро, в того немає часу бути добрим».

Рабіндранат Тагор

«Щаслива людина та, яка дарує щастя багатьом людям».

Дені Дідро

«Дійсна ознака, за якою можна впізнати справжнього мудреця, – терпимість».

Генрік Ібсен

«Привчи свій розум до сумніву, а серце до терпимості!».

Георг Ліхтенберг

«Підняти слабкого – цього замало: треба ще потім його й підтримати»

Вільям Шекспір

«Ображаючи іншого, ти не турбуєшся про самого себе».

Леонардо да Вінчі

«Я нікому не бажаю зла, не вмію, просто не знаю, як це робиться».

Януш Корчак

«Толерантність – це те, що робить можливим досягнення миру і веде від культури війни до культури миру».

Станіслав Єжи Лец

«Не можна зіграти «Гімну Свободи» на інструменті насильства».

Станіслав Єжи Лец

Статті про толерантність

Болтромюк Д. В. Виховання толерантності / Д. В. Болтромюк // Історія та правознавство. – 2014. – № 9. – С. 16-18.

Вилегжаніна Т. Толерантність: через бібліотеки – до миру і злагоди / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2015. – № 2. – С. 4-5.

Козинець Н. П. Що таке толерантність? / Н. П. Козинець // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2014. – № 9. – С. 38-42.

Крюкова-Худзяк Н. Мистецтво жити у світі несхожих людей / Н. Крюкова-Худзяк // Шкільний світ. – 2014. – № 19. – С. 15-18.

Кулик Н. Толерантності треба навчати / Н. Кулик // Освіта України. – 2013. – 4 лют. – С. – 10.

Лук'яненко Л. Міжетнічна толерантність / Л. Лук'яненко // Психолог. – 2015. – № 7-8. – С. 12-14.

Міжнародний день толерантності // Позакласний час. – 2014. – № 10. – С.23-26.

Муравейник В. Розвиток толерантності у підлітків / В. Муравейник // Шкільному психологу. Усе для роботи. – 2016. – берез. – С. 22-24.

Нестерова О. Поняття про толерантність / О. Нестерова // Шкільна бібліотека. – 2013. – № 19-20. – С. 49-52.

Орловська Н. Орієнтовна концепція толерантності / Н. Орловська // Позакласний час. – 2012. – № 4. – С. 11-20.

Погорелова Г. Тиждень толерантності: заходи, спрямовані на формування в учнів загальнолюдських моральних цінностей / Г. Погорелова // Позакласний час. – 2016. – № 10. – С. 39-44.

Попова Г. Толерантність – риса сучасної людини / Г. Попова // Початкова освіта. – 2015. – № 24. – С. 10-18.

Толерантність врятує світ // Позакласний час. – 2013. – № 19-20. – С. 58-59.

Самойленко Н. Г. Урок толерантності / Н. Г. Самойленко // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2014. – № 7. – С. 10-13.

Фещенко Н. Прояви турботи й толерантність / Н. Фролова // Психолог. – 2015. – № 1. – С. 26-27.

Фролова Т. Толерантність – крок до гуманізму / Т. Фролова // Психолог. – 2015. – № 2. – С. 25-27.

Фролова Т. Крокуємо до толерантності / Т. Фролова // Психолог. – 2014. – № 19. – С. 56-57.

Шаповалова Н. Ю. Витоки толерантності / Н. Ю. Шаповалова // Класному керівнику. Усе для роботи. – 2014. – № 5. – С. 15-22.

Шинкаренко М. Формування комунікативної толерантності в підлітків / М. Шинкаренко // Психолог. – 2013. – № 7. – С. 24-30.

Щербак О. Виховання толерантності / О. Щербак // Відкритий урок. – 2012. – № 10. – С. 50-51.

Електронні ресурси

Толерантність [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Б. м., 2018 – . – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення : 1. 10. 2018). – Назва з екрана.

Три міфи про толерантність в Україні [Електронний ресурс] : [сайт]. – Текст і граф. дані. – Б. м., 2018 – . – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/columns/2018/03/14/229509/> (дата звернення : 1. 10. 2018). – Назва з екрана.

Толерантність – Вікіцитати [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія: [сайт]. – Текст і граф. дані. – Б. м., 2016 – . – Режим доступу : <https://uk.wikiquote.org/wiki> (дата звернення : 1. 10. 2018). – Назва з екрана.

Науково-аналітичне видання

Толерантність – моральний вимір спілкування

*Інформаційно-методичні матеріали
до Міжнародного дня толерантності*

Укладач: Наталія Іванівна Фенько

Редактор
Комп'ютерна верстка
Відповідальна за випуск

С. В. Сичова
О. М. Якубовський
М. Г. Максименко

Підписано до друку 20.10.2018.21 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара
36039, м.Полтава, вул. Гончара, 25а
<http://libgonchar.org>
E-mail: pobugonchara@ukr.net